

Teodor Križka

* 8. jún 1956 Haniska pri Košiciach

Renomovaný básnik, autor trinástich básnických kníh a prekladateľ Pasternaka, Tarkovského či Rilkeho, šéfredaktor dvojtyždenníka Kultúra, autor libreta pôvodnej slovenskej opery Šavol, literárny kritik. Nositeľ Zlatého pera Združenia Slovákov vo Švajčiarsku či Hlavnej ceny 9. ročníka

bulharského literárneho festivalu slovanských krajín Slavjanskapregrdka (Slovanské objatia) - ZLATÉ LETIACE PERO (2015), za celoživotnú básnickú tvorbu, za tisícky osvietených slov kultivujúcich duše čitateľov, za prínos pre udržiavanie slovanskej kultúrnej vzájomnosti a za potvrdzovanie duchovnosti vo svete.

Mlčí sa o ňom...

Nepíše sa o ňom, mlčí sa o ňom. Prečo? Niekedy je aj mlčanie výrečnejšie ako každý hlas. Teo Križka je jednou z najväčších osobností dneška. Márne by ktokoľvek v ňom hľadal najmenšie spochybnenie elementárnych etických zásad. V odvekej posvätnéj triáde - duchovné, národné, sociálne - má v našej kultúre a societe nezastupiteľné miesto. A vždy ho bude mať.

Ján Lenčo

*

Teodor Križka

z myšlienok autora:

Čo spôsobilo vynájdenie kníhtlače? Masové šírenie bludov. Blud prevýšil účinok pravdy. Vynájdenie sociálnych sietí je nespočetnekrát účinnejšie, ako vynájdenie kníhtlače. Opäť pravda ťahá za kratší koniec. Kým kníhtlač predsa len limitovala možnosti, aby sa vyjadril každý, v súčasnosti smie vstupovať do informačného priestoru ktokoľvek, vzdelaný i nevzdelaný, múdry i hlupák, zdravý aj duševne chorý. Šíria sa veci dokázané, aj nedokázané, reálne aj fantazmagorické. Zrážajú sa

rozličné vedecké, pseudovedecké, utopické, súkromné aj cielene programované a nasmerované myšlienky. Výsledok môže byť rozmanitý, od chaosu a všeobecného konfliktu až po svetový koncentrák.

Každý číta v slovách len to, aký je on sám. Preto platí - ukáž mi, čo čítaš, a ja ti poviem, kto si. To neplatí iba o knihách. To platí o všetkom.

Zlyhávame všetci, i tí, ktorí vedia a mlčia, i tí, ktorí nevedia, čo hovoria...

Pravdivo opisovať historické udalosti môže v kráľovstve krivých zrkadiel iba heroický charakter...

Jedným z rozlišovacích znakov umenia a imitácie je strata ostychu. Umenie, čím je hlbšie, tým pociťuje väčšiu bázeň. Bázeň pred tým, čo ho presahuje natoľko, že samo prežíva vlastnú nehodnosť rozviazať mu šnúrkou na obuvi. Pozor, bázeň, a nie strach. Imitácia naopak. Imitácia si žoviálne tyká so všetkým a s každým.

Načo je umelcovi majstrovstvo? Veď majstrovstvo samo osebe nie je ešte umenie! Majstrovstvo ho však uschopňuje prijať čo najväčšiu mieru inšpirácie, čo je eufemizmus Božej milosti. Tá prší na všetkých rovnako, ako rovnako na všetkých padá dažď alebo svieti slnko, všetci dýchame identický vzduch, teda každý z nás má možnosť byť umelcom. Ibaže niekto buď nemá radosť z toho dažďa, jasú či kyslík vôbec nevníma, a niekto sa do dažďa postaví nahý až na srdce a kyslík pije s väčšou radosťou ako šampanské. Ten, kto pritom zdokonaľuje svoju prirodzenú potenciu na krásu, má väčšiu šancu, že sa z nej v jeho vnútri viac preporodí v umenie.

Prečo mnohým z nás často, a všetkým aspoň občas, nedochádza, že Bytie nie je chaos, ale poriadok. Sloboda existuje iba vnútri Bytia, teda v súlade s poriadkom, smrť je na strane chaosu.

Slovensko je ozaj duchovne výnimočné, aj keď to na prvý pohľad možno tak nevyzerá.

Jedinou naozajstnou slobodou človeka je poslúchať diktát svedomia.

Ak chcete poznať seba, skúmajte, čo sa vám páči, čo vás priťahuje, a kladte si otázku, prečo. Objavíte svoju prirodzenosť. Potom priložte túto prirodzenosť na dokonalosť, ktorej sme dali meno Boh. Na tomto kontraste nájdete buď pokoru, alebo vzdor. Skúste s tým potom ďalej pracovať, možno prídete na to, čo z toho má zmysel. Nech vám v tom pomáha Boh.

Príde čas, a on je už tu, že ľudia budú považovať za blázna každého, kto zostane normálny. A budú strácať čas hádkami, čo je pravda a čo je spravodlivé, namiesto toho, aby milovali.

Láska je až taká náročná a prísna, že paradoxne vopred ospravedlňuje naše omyly. Niet väčšieho výchovného prostriedku a trestu zároveň ako odpustenie z lásky. Žiť s pocitom, že vám odpustili bez náhrady ujmy, je ako žiť v ohni. Ten oheň vás pretaví...

Keď sa človek v osamení obklopí tichom, navštívia ho všelijaké strachy. Väčšina sa týchto strachov naľaká a ujde späť do hluku, do klipovej pakultúry, čo nie je nič iné ako iluzórna náhrada zmyslu. Ale kto sa nezľakne a započúva sa do týchto strachov, kto sa s nimi začne rozprávať, dozvie sa, že nič sa nedá zaslúžiť. Že spása je dar. Kľakne si na kolená a poprosí o milosrdenstvo, o pomoc Božiu, aby sa viac nevzpieral a nikam neutekal, ale usiloval sa zodpovedať tomu, k čomu ho povoláva hlas z toho Prekrásneho Ticha.

Od čoho sa môže ešte oslobodiť človek, keď sa "oslobodil" od Boha? Oslobodiť sa od života? Od smrti? Opäť iba pochopiť, že skutočná sloboda je veriť a milovať v Bohu! Lebo každá sloboda bez Neho je stále ešte limitovaná o to najhlavnejšie, o obnovenie vzťahu so Stvoriteľom, teda nemôže byť slobodou.

Pravda má oporu vo svedomí, lož vo všetkej moci sveta...

Niet nijakých ľahkých ciest. Jedinou ľahšou možnosťou, ako predísť tej ťažšej, je namáhať sa...

Nebolo príhodnejšej doby na statočnosť ako dnes. Je to čas, ktorý volá do svedomia, hľadá charakter, povoláva k hrdinstvu. Niekde v ľudskej DNA driemu aj ony.

Ak je človek pripravený na zázrak, zázraky sa dejú pred jeho očami. O tom je poézia. A o tom je aj náboženstvo. Náboženstvo i skutočná poézia sú vlastne návrat do stavu detstva, do stavu čistoty ľudského ducha. Samozrejme, veľký imitátor diabol aj tu nastavuje krivé zrkadlo a deformované zrkadlenie ponúka ako originál.

Občas mi médiá pripadajú ako rozďavená papuľa Molocha. Požierajú ľudské mäso, vyplývajú kosti. Nič im nie je sväté. Umenie bývalo ich opakom. Ale dnes už aj ono konkuruje médiám, ba v úsilí zaujať ich zavše aj predbieha. Ešte aj básnik uveril v ozdravný princíp šoku. Čím sa však dá šokovať uprostred revu a nárekov? Ešte väčším revom, ešte väčším kúskovaním ľudského tela a duše zažíva? Nazdávam sa, že šokovať sa dá už iba láskou, nehou, vierou, modlitbou, tichom, mlčaním.

Načo je ideál? Načo je absolútny cieľ? Kto hľadá ideál, načahuje sa dohora, vstáva na prsty a dosiahne aspoň po spodné konáre jeho stromu a naje sa. Kto ideálom pohŕda, zostane hladný. Ideály nevznikajú preto, aby sme boli nešťastní z ich nedosiahnuteľnosti, ale preto, aby sme sa aspoň o centimeter prekonali. Je to

stimul a program človeka, toho nepredstaviteľného spojenia ducha a tela, aby nezostal iba telom. Celý život je šanca na sebaopravu, a výsledky tejto sebaopravy odovzdávame deťom ako štafetu. V každom človeku je celý ľudský rod, ako je v semienku celé obilné pole.

Filozofia ani umenie nie je to, čo variuje už vyslovené, ale to, čo je nad to...

Jediná vojna je svätá a spravodlivá: vojna so zlom v samom sebe.

Kto ešte nepadol na kolená, hoci sa namáhal zo všetkých síl, namáhal sa málo.

Skutočnú pokoru môžeme zažiť až na hranici vlastných limitov. Až tam sa nám vyjaví Božia veľkoleposť a dokonalosť.

Kde mám srdce, tam je všetko, čo mám. Koľko vecí musí človek nadobudnúť, aby zistil, že ich vôbec nepotrebuje...

Gramotnosť nie je schopnosť čítať písmená, ale ich obsahy...

Všetko, čo nesilnie a nerastie, chradne a upadá. Všetko, čo je živé, prechádza každým štádiom na tejto krivke. Preto byť na vrchole nie je nijaká trvalá radosť.

Ktorému súdu má človek veriť okrem Božieho? Ľudský súd nie je o spravodlivosti. Je to iba jeden z pilierov moci. A tí, ktorí tvoria legislatívu, ju apriori tvoria tak, aby sa dala ohýbať podľa potrieb. Občas ju ohýbajú natoľko, až praskne a dá im po ústach. Ale vzápätí ju spoja ako včeličky. A nie sú to veru nijakí Váľkovi ohýbači železa.

Aké ľahké je vygenerovať si vo vojne víťaza a pridať sa na jeho stranu! Aké prorocké! No aké zbabelé! Keby sa v časoch Krista pridali Učeníci na stranu Kajfáša, ako to robil ešte hlúpučký Šavol, svedok umučenia sv. Štefana, možno by sa vyhli utrpeniu. Ale nedá sa ujsť pred Kristom, kohút trikrát zakikiríka, a my si uvedomíme, že sme zradili...

Manželstvo muža a ženy má božský význam. Nielen spôsobuje reprodukciu rodu, ale je aj nositeľom kontinuity mravnej, kultúrnej, duchovnej, spirituálnej, metafyzickej. Homosexuálne partnerstvo je iba vzájomné zneužívanie sa dvoch egoizmov.

Ak dochádzajú myšlienky, nastupujú päste. Kto sa vyhráza zbraňami, dokazuje, že nemá argumenty.

Nízkosť vždy túžila byť vznešenosťou, ale nevie iné, iba sa stavať na prsty, nadrdať sa a do výšky pľuť...

Nemilujeme, aby sme nasadzovali putá. Milujeme, aby sme nachádzali slobodu...

V mozgu človeka existuje thalamus, medzimozgový hrboľ, ktorého úlohou je odkláňať nepotrebné podnety. Mám dojem, že u básnika sa tak deje v menšej miere, preto reaguje aj na najmenší detail, aj na tikot hodínok alebo kvapkanie vody, nieto na podnety spoločenské a politické, na pravdu a lož, na krásu a gýč, na lásku a nenávisť. Existujú však ľudia, ktorí majú funkciu thalamusu potlačenú, reagujúci až na krik, výbuch, oheň, haváriu, nešťastie, očividnú hrôzu.

Nie je hanba byť chudobný, hanba je byť lacný

Každá falošná ideológia vytvára množstvo iskrivých, falošných, scestných obrazov ako slepých cestičiek labyrintu, aby mal človek pocit slobodného hľadania a nespozoroval, že sa pohybuje v uzavretom systéme. Na svetlo sveta vyjde iba ten, kto si zobral Ariadninu niť pamäti, inak ho uprostred labyrintu zožerie Minotaurus.

Je pochopiteľné, že každý človek hľadá pohodlie, i duševné. Konformita je preto vlastná väčšine. Prináša zisk, slávu, postavenie, alebo aspoň to malé, utilitárne šťastie. V mene tohto pohodlia začnú konformisti ukazovať prstom na nepriateľa. Existencia nepriateľa ich oprávňuje cítiť sa spravodlivými. A pritom deštruujú, ničia, týrajú.

Boje za práva zvyčajne končia diktatúrou nadpráva.

Talentov je habadej, géniov málo. Talent a génius sa líšia charakterom.

Je také sladučké a pohodlné osvojiť si triumfalistické kliše! Ale keď nastúpi čas niešť za svoje slová zodpovednosť, odrazu zostanete na niekedy plnom námestí sám. Kam odchádza budúcnosť, keď sa sotva stala prítomnosťou, a už je z nej iba minulosť? Na túto otázku si každý odpovie inak a vyvodí z nej iné závery. Najabsurdnejším záverom je pýcha, chamtivosť, nenávisť. A predsa si trúfame na prevraty, revolúcie, vojny. Na útek od tejto otázky.

Boh si nemôže protirečiť a rozhodne sa neprispôsobuje ľudskému úsudku či ľudskému úpadku duchovnosti, ani v prípade radového veriaceho, ani v prípade kňaza, biskupa či pápeža. Boh sa nemýli, mýli sa človek.

Do ľudských hláv sa nalievajú vedomosti od narodenia, akoby ste počítač nalievali softvérom a informáciami. Mnohí ich potom opakujú dookola ako Organček z História jedného mesta od Saltykova-Ščedrina. Od robota sa začíname odlišovať vtedy, keď sa pre nás stávajú informácie stavebným materiálom vlastných myšlienok. Ani forma básne neslúži na to, aby sme do nej naliali hocičo. To hocičo ešte z básne neurobí napr. sonet, hoci naoko ako sonet vyzerá. Sonet je malá lyrická dráma. Prvá sloha je téza. Druhá antitéza. A záverečné dve tercíny by mali byť syntézou.

Keď kohokoľvek alebo čokoľvek zachraňujeme, nezabúdajme milovať. Bez lásky niet záchrany, ani spásy.

Priatelia, neosočujte nikoho. Nadávať na kohokoľvek nie je východisko. Treba sa pokúsiť o chápanie javov. Ak sa nezmení štruktúra javu, výmenou osôb sa

nedosiahne zmena. Zlo prebieha naprieč každým z nás. Kto je prísny na seba, zvyčajne býva zhovievavejší k iným.

Ak skrotíte vlka v zajatí, neznamená to, že ste práve skrotili všetkých vlkov na slobode.

Duchovne slepý môže byť rovnako negramotný ako intelektuál. Satan je génus zloby a falše, nie hlupáček z televíznych rozprávok.

Ako mohol vedieť autor apokalyptických textov, že padne hviezda Palina a zhorknú vody riek, keď v jeho čase sa dalo napiť z ktoréhokoľvek vodného zdroja a predstava o riekach ako odpadových stokách bola z oblasti sci-fi? Skúste si nabráť do pohára vodu nieže z rieky, ale z malého potôčika dnes! Milan Rúfus Palinu nazval aktuálne Černobyľom. Ale vody riek už boli pred haváriou atómovej elektrárne "horké", zdraviu škodlivé... Ale nie, apokalypsy niet.

Umenie je spôsob lásky.

Šťastie je stav duše. Zbytočne ho hľadať mimo nej. Ak nie je na šťastie spôsobilá, nepostrehli by ste ho, ani keby ste sa s ním zrazili čelom.

Keby si tak mrkva povedala, mám ja dosť miesta na hriadke, prečo by som neustúpila pýru, veď možno ma kultúrne obohatí...

Nie sme zelóti! Náš Kráľ nás nevedie do boja proti Rimanom za oslobodenie spod kolonializmu, ale do boja proti vlastnému hriechu...

Dnes hádam niet človeka, ktorý by si neprečítal alebo aspoň nepoznal názov románu Michaila Bulgakova Majster a Margaréta. Spisovateľ ho písal pred koncom života. Jedného dňa sa rozhodol, že napíše závet. Želal si, aby časť z honoráru, až raz jeho román predsa len vydajú, patrila človeku, ktorý prinesie na jeho hrob kyticu kvetov. Spisovateľ zomrel roku 1940. Román vyšiel až roku 1966. Raz prišiel na cintorín mladý muž a hľadal hrob Bulgakova. Našiel iba ťažký balvan, netušiac, že ten balvan pochádza z hromu Nikolaja Gogolja, milovaného spisovateľa Michaila Bulgakova. Na hrobe nebolo ani kvietka. Vrátil sa teda, kúpil kyticu a položil ju vedľa kameňa. Odrazu k nemu podišla starena a vypýtala si jeho adresu. Aké bolo jeho prekvapenie, keď mu potom prišiel šek na veľkú sumu peňazí. Dotyčný novinár bol prapravnukom slávneho ruského admirála Nevelského. Za peniaze si kúpil malú loď a nazval ju Michail Bulgakov. Tak sa naplnil závet veľkého spisovateľa 29 rokov po jeho smrti.

<http://izbrannoe.com/news/eto-interesno/tajnoe-zaveshchanie-bulgakova/>